

Oponentský posudek na disertační práci Mgr. Edity Jirákové
„Entolingvistické aspekty nejnovějšího vývoje religiozity v Mongolsku“
Univerzita Karlova 2009

Doktorská práce Edity Jirákové se zabývá tématem v mongolistice zcela ojedinělým. Fenomén šíření nových náboženských směrů v Mongolsku po roce 1990 zasluhuje pozornost z mnoha důvodů. Jednak je důležitým aspektem moderního vývoje země po roce 1990, jehož zpracování ve světové mongolistice je v začátcích. Zároveň má dalekosáhlé kulturní souvislosti, především ve smyslu střetu dvou zcela odlišných myšlenkových konceptů, jejich koexistence a vzájemného působení.

Už proto lze těžko dostatečně ocenit význam desetileté práce Edity Jirákové na poli zkoumání a dokumentace příchodu nových náboženských směrů do Mongolska a jejich mnohdy překvapivých osudů. Doktorandka podnikala opakovaný výzkum přímo v terénu, který byl, zejména v počátečních fázích (jak ostatně autorka popisuje na str. 17) technicky i psychicky velice náročný. Vzhledem k tomu, že v dané době se o problematiku misijní činnosti v Mongolsku zajímaly do malé míry pouze samy misijní organizace, jsou materiály, které Edita Jiráková shromáždila, jediným objektivním zdrojem informací o tomto, z mnoha pohledů převratném, období.

Ústředním tématem předložené doktorské práce jsou otázky mongolské křesťanské terminologie a jejího významu pro misijní činnost. Z pohledu pražského mongolistického pracoviště je práce dalším významným příspěvkem k probíhajícímu entolingvistickému bádání, a zároveň prvním zpracováním problému lingvistických aspektů přenosu kulturních konceptů.

Práce obsahuje, kromě úvodu a závěru, v nichž autorka jasně formuluje své cíle, teoretická východiska, metodologii a výsledky výzkumu, tři kapitoly, uvádějící čtenáře do zkoumané problematiky, a dvě kapitoly, zabývající se vlastní problematikou terminologie. Toto rozložení odpovídá potřebě seznámit čtenáře s historickým pozadím šíření křesťanství v Mongolsku.

Třetí kapitola, věnovaná postavení náboženství v Mongolsku v průběhu 20. století, dává představu o historických podmínkách a právním rámci existence domácích náboženství a pronikání nových směrů.

Čtvrtá kapitola je přehledem historie působení křesťanských misí v Mongolsku. Tato kapitola je v podstatě odpovědí na tvrzení některých křesťanských autorů o kontinuitě působení křesťanské misie a tradici křesťanství v Mongolsku. Autorka se zabývá doposud nevyřešenou otázkou míry vlivu chaldejské – „nestoriánské“ církve mezi kočovníky a návazností působení moderních křesťanských misí na činnost nestoriánů. Diskusi uzavírá myšlenkou, že přes nepopíratelně velký význam nestoriánů v době středověké Mongolské říše v dnešní mongolské společnosti neexistuje živá křesťanská tradice, o niž by bylo možno se opřít.

V páté kapitole popisuje autorka proces pronikání nových křesťanských a z křesťanství vycházejících směrů do Mongolské republiky po pádu komunismu. Celá kapitola je výsledkem dlouhodobého a náročného výzkumu v terénu, obsahuje rozhovory s členy církvi i misionáři a poskytuje unikátní vhled do průběhu počátků evangelizace v Mongolsku. Autorka vychází ze své diplomové práce, v níž se zabývala vývojem v oblasti náboženství v Mongolsku po roce 1990 a mimo jiné i působením netradičních náboženských směrů.

V terénním sociologickém průzkumu pokračovala do roku 2002 v Mongolsku, novější informace pocházejí z průzkumů mezi mongolskými občany žijícími v ČR, komunikace s informanty přes internet a dalších zdrojů. Z této kapitoly vyplývá, že postoj a vztah mongolské veřejnosti ke křesťanství prošel změnou, již bylo v počátcích popisovaného období jen stěží možno předpokládat. V závěru kapitoly autorka formuluje některé z možných příčin tohoto vývoje, například částečnou ztrátu kreditu tradiční buddhistické církve a její menší uzpůsobenost k potřebám městské společnosti (str. 73). Naopak se zdá, že mladší generaci obyvatel Ulánbátaru, která je otevřenější přijímání „západní“ kultury než návratu k vlastním tradicím, vyhovuje dynamický charakter západních církví.

Šestá kapitola charakterizuje existující překlady Bible do mongolštiny. V úvodu autorka zmiňuje obecnější otázky překladu Bible, přičemž vychází především z prací teoretiků této oblasti, jako je E.A. Nida. V této kapitole jsou formulovány základní rozdíly mezi dvěma v současnosti používanými překlady (John Gibbens versus skupina MTBC) a jádro sporu mezi jejich zastánci. Autorka se podrobněji zabývá problémy přístupů k překladu, užívání kulturně obsazených pojmů a novotvarů, a uvádí také příklad podobného sporu z oblasti geograficky i kulturně související – z Vnitřního Mongolska a Číny.

V sedmé a klíčové kapitole práce nacházíme detailní a vyčerpávající rozbor překladu vybraných biblických pojmů do mongolštiny. Každý z těchto pojmů je doložen tabulkou srovnávající dvě moderní verze a překlad z roku 1952 do klasického písma. Tabulka je doplněna formulací NASB a českým textem Kralické Bible z vydání roku 1984. Při analýze si autorka všimá nejprve stylistické formy jednotlivých překladů, poté uvádí slovníkové překlady termínů, a zabývá se jejich kulturními konotacemi a sémantickým polem v moderní hovorové mongolštině. Největší prostor je věnován rozboru označení pro biblického Boha, který je také ústředním bodem sporu mezi přívrženci dvou možností překladu. Zde se autorka věnuje i etymologii a historii užívání dvou hlavních variant překladu – výrazům *burhan* a *yertönciin ezen*. Zmiňuje rovněž třetí možnost, tedy slovo *tenger/tngri*, již bylo použito ve středověkých ujugurských textech a tudíž pravděpodobně i v tehdejší mongolské terminologii, a o jejímž zavedení se uvažuje, a moderní novotvar *burhantenger*.

Tato kapitola bezesporu nesmírně zajímavá a přínosná nejen pro mongolisty. Z rozboru jednotlivých slov jasně vyplývají úskalí překladu jak kulturně obsazených, tak nově vytvářených pojmů, vystupuje neadekvátnost některých výrazů díky neodbornému přístupu překladatelů i sociolingvistické aspekty užití různých stylů. Autorka si všimá dopadu užití různých stylů a jednotlivých pojmů na recepci Bible mongolskými mluvčími. V některých částech této kapitoly nalézáme rovněž originální a objevné postřehy z oblasti etymologie, jako např. stopy užívání semitských křesťanských termínů v dnešní mongolštině na str. 147. Celkově je použita metoda rozboru zvolená vhodně a umožňuje rozkrytí dané problematiky do velké hloubky.

Jazykový rozbor je velmi případně doplněn materiálem křesťanských písní, které jsou, díky zásadnímu významu hudby a písní v mongolské kultuře, důležitým prostředkem evangelizace. Texty písní, uspořádané podle jednotlivých skupin, jež je užívají, ukazují na odlišné přístupy těchto skupin – některé se snaží částečně přizpůsobit vyjadřování písní mongolským estetickým hodnotám, zatímco jiné doslova překládají anglické texty. Bohužel pro čtenáře bez znalosti mongolštiny překlady písní, vzniklých pod vlivem západního myšlení, z mongolštiny zpět do západního jazyka nemohou dostatečně zprostředkovat cizost písňových textů pro mongolské jazykové uvažování. Zajímavým ilustračním materiálem jsou rovněž detaily sporu mezi zastánci jednotlivých překladů Bible (bod 7.5)

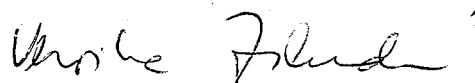
V závěru autorka mimo jiné formuluje výsledky srovnání tří verzí překladu Bible do mongolštiny. Vyzdvihuje přednosti i úskalí použitých přístupů a jejich dopad na šíření křesťanství v Mongolsku.

Celkově je předložená práce důležitým přínosem pro světovou mongolistiku. Vznikla jako výsledek náročného terénního výzkumu a zachycuje významné historické skutečnosti, zároveň odborně a metodologicky přesně zpracovává dosud nedotčené jazykovědné téma.

Práce Edity Jirákové je přínosná rovněž v tom, že upozorňuje na skutečnosti málo reflektované mongolistickou veřejností, totiž že nové směry křesťanství v Mongolsku se v poslední době stávají integrální součástí městské společnosti, jsou Mongoly přijímány jako existující fakt a výhody, které přinášejí, jsou Mongoly široce využívány. To na druhou stranu souvisí s významným postavením a vlivem křesťanských církví dokonce i v politické sféře, především je však překvapivý dosah působení křesťanských organizací v oblasti náboženské terminologie (viz str. 173) a jeho dopad na vývoj původnějších náboženství.

Konečně novost a důležitost výzkumů Edity Jirákové ukazuje i skutečnost, že její článek o překladu Bible do mongolštiny (*Mongolica Pragensia* 02) se stal základem a námětem konference o překladu Bible, pořádané v Ulánbátaru v r. 2004.

Práci doporučuji k obhajobě a jako podklad pro udělení titulu PhD.

Veronika Zikmundová

Ve Vídni 29.4.2009